

*Mr Miroslav Popović, student doktorskih studija
Filozofskog fakulteta u Beogradu*

LIČNOST HAJIMA S. DAVIČA

Sažetak: Rad predstavlja pokušaj kratke biografije Hajima S. Daviča, s ciljem da se u konciznoj formi obuhvati njegov život, karijera i doprinos na raznovrsnim poljima delatnosti na kojima se okušao i iskazao kao istaknuta ličnost kulturnog i javnog života Srbije druge polovine 19. i početkom 20. veka.

Cljučne reči: Hajim Davičo, Sefardi, srpsko pozorište, srpska književnost

Hajim S. Davičo (Beograd, 5. 12. 1854 – Ženeva, 7. 03.1918), književnik, prevodilac, kritičar, diplomata i jevrejski javni radnik, ličnost koja je činila čast beogradskim Jevrejima, poreklom je iz trgovačke porodice španskih Jevreja, sin Samuila i Ermoze Davičo. Njegov brat Benko (1871–1913) bio je advokat i aktivan u kulturno-umetničkom životu Beograda, predsednik Srpsko-jevrejskog pevačkog društva, prevodio pozorišne komade za beogradska pozorišta, prikupljao sefardske romanse i poslovice.¹

Osnovnu školu i niže razrede gimnazije Hajim Davičo završio je u Šapcu, u kome je njegov otac boravio sa porodicom radi poslova. U to vreme Jevrejima nije bilo dopušteno da pohađaju srpske osnovne škole, pa ju je započeo kod šabačkog popa Selakovića. Kasnije je njegov otac, kao prijatelj šabačkoga vladike Gavrila i poznatih pripovedača Laze Lazarevića i Milorada Šapčanina, uspeo da izdejstvuje da Hajim bude primljen u srpsku školu.²

---

¹ *Srpski biografski rečnik III*, Novi Sad 2006, 59 (M. Nenin), M. Mihailović, *Dva veka porodice Hajim-Davičo u Beogradu*, Zbornik 6, Jevrejski istorijski muzej, Beograd 1992, 266.

² D. A. Alkalaj, *Hajim Davičo, književnik sa Jaliye*, Gideon 4-5 (1925), 78.

Pohađao je i jevrejsku školu pre gimnazije, zavoleo je i bio odličan đak, u sedmoj godini čitao i prevodio hebrejski, a jevrejsko-španski pisao jednako dobro kao i njegov otac. Više razrede gimnazije okončao je 1872. i upisao pravni odsek Velike škole u Beogradu. U višoj gimnaziji bio je bolji đak nego u nižoj. Kao veliki ljubitelj knjige, bežao je sa časova u Narodnu biblioteku ili kuću svog rođaka Ozerovića, koji je u to vreme jedini među Jevrejima imao svoju biblioteku. Mada je upisao prava na Velikoj školi, nije imao smisla za praktične pravne nauke, ali je dobro poznavao njihovu teoriju. Nije mogao da polaže advokatski ispit, jer je u to vreme Jevrejima to bilo zabranjeno. Pošto je znao nekoliko stranih jezika i po savetu tadašnjeg ministra Jovana Ristića, ušao je u diplomatsku službu. Posle kratkog vremena nakon stupanja u Ministarstvo spoljnjih poslova, postavljen je za pisara³ i vicekonzula⁴ Konzulata u Budimpešti, gde je u svakom pogledu dostojno predstavljao svoju državu kao spreman, otmen i inteligentan, te dospevao u visoke krugove peštanskoga društva.⁵ Tamo se oženio Jelenom Davičo, koja se takođe bavila pisanjem i objavljivala po beogradskim časopisima.⁶

Iz Budimpešte vratio se u Ministarstvo spoljnjih poslova, gde je postao načelnik, zatim službovao u Ministarstvu privrede, a pod Čedomiljom Mijatovićem bio načelnik Ministarstva finansija. Zatim je postavljen za generalnog konzula treće klase u Trstu 1897. Unapređen je u generalnog konzula druge klase i sa te dužnosti otišao u penziju.⁷ Davičo je pisao Ministarstvu spoljnjih poslova sa molbom za novu državnu službu i novac za troškove selidbe.⁸ Ministarstvo spoljnjih poslova je na ime troškova selidbe iz Trsta za Beograd Daviču poslalo 1000 dinara.⁹ Od 1901. živio je i radio u Minhenu kao šef srpske trgovinske misije.¹⁰ Za vreme rata živio je u Švajcarskoj i umro u Ženevi 1918. godine.

---

³ *Državni kalendar sa šematizmom za godine 1883, 1884, 1885, 1886.*

⁴ *Isto za godine 1887. i 1888.*

⁵ D. A. Alkalaj, *Hajim Davičo, književnik sa Jalije*, 78, *Srpski biografski rečnik III*, 59, M. Mihailović, *Dva veka porodice Hajim-Davičo u Beogradu*, 268.

⁶ Prema K. Vidaković Petrov, *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*, Beograd 2001, 115. Davičova supruga zvala se Jelena. Drugi autori navode da se zvala Leia (M. Mihailović, *Dva veka porodice Hajim-Davičo u Beogradu*, 268, D. A. Alkalaj, *Hajim Davičo, književnik sa Jalije*, 78

⁷ Arhiv Srbije(=AS), Ministarstvo inostranih dela (=MID), Konzulat u Trstu (=K-T), fl r55/1897, f2 r246/1898, f2 r5/1900.

⁸ AS, MID, K-T, f2 r40/1900.

⁹ AS, MID, K-T, f2 r110/1900.

¹⁰ D. A. Alkalaj, *Hajim Davičo, književnik sa Jalije*, 78.

Hajim Davičo bio je privržen srpskoj sredini, u svoje vreme jedini Jevrejin član srpskih masonskih loža (spominje se da je pripadao masonskoj loži „Svetlost Balkana“ (1883–1890)¹¹) i jedini Jevrejin u diplomatskoj službi. Milica Mihailović navodi dokument iz fonda Vladana Đorđevića, koji ukazuje na činjenicu da je Hajim S. Davičo bio u sukobu sa nekim članovima jevrejske zajednice, koji su mu uputili teške reči prebacivanja.¹² Verovatno je pokušavao da bude neka vrsta spona između zatvorene jevrejske zajednice i nove srpske inteligencije koja je prihvatila uticaje iz Evrope. Njegova dela imaju kulturološko-etnografsku vrednost, a svojim prevodima pozorišnih komada i oštrim kritikama pokušavao je da utiče na ukus publike i podigne kulturni nivo svoje sredine. Prevodio je pozorišne komade sa italijanskog, nemačkog i španskog, bio član Kulturno-umetničkog odbora narodnog pozorišta od 1881. do 1893. godine.¹³ Na to mesto ministru prosvete predložio ga je upravnik Narodnog pozorišta Milorad Šapčanin 31. 10. 1881. godine.¹⁴ Učestvovao je u osnivanju Književno-umetničke zajednice (1892-1897), prvog književnog društva u Srbiji i bio prvi njegov blagajnik.¹⁵

Davičo je težio uključivanju Sefarda u privredni, politički i kulturni život spoljnje (srpske) sredine. Daleko ispred svojih sunarodnika, zauzimao je istaknuti položaj u privrednom i javnom životu u vreme kada su Sefardi još mahom živeli izdvojeni izvan njega, poznavao srpski jezik i književnost (mnogi njegovi sunarodnici znali su samo jevrejsko-španski), bio prvi Sefard koji je ušao u srpsku književnost.¹⁶

Književni rad počeo je u višoj gimnaziji. Objavljivao je u časopisima i novinama tog doba: u *Trgovinskom glasniku*, *Istoku*, *Videlu*, *Kolu*, *Pobratimstvu*, *Otađzbini*, *Bosanskoj vili*, *Brankovom kolu*, *Novoj iskri* i *Delu*. Koristio je pseudonim Hm, Mi-jah ili samo H. Njegove kritike imale su jačeg uticaja na glumce, pa je s njima često vodio polemike. Davičo je prvi uveo španski repertoar u naše pozorište, bolje poznavao špansku i francusku literaturu, naročito romantičarsku (Dimu-oca, V. Igoa i druge) i klasike (Korneja, Rasina, Molijera), za koje je imao i veće naklonosti.¹⁷

¹¹ *Srpski biografski rečnik III*, 59.

¹² M. Mihailović, *Dva veka porodice Hajim-Davičo u Beogradu*, 268, Arhiv Srbije, Vladan Đorđević, 121.

¹³ M. Mihailović, *Dva veka porodice Hajim-Davičo u Beogradu*, 268.

¹⁴ G. Kovijanić, *Građa Arhiva Srbije o Narodnom pozorištu u Beogradu 1835-1914*, Beograd 1971, 324, Arhiv Srbije, Ministarstvo prosvete, f 9 r 893/1882.

¹⁵ *Srpski biografski rečnik III*, 60.

¹⁶ K. Vidaković Petrov, *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*, 115.

¹⁷ *Isto*, 115, B. S. Stojković, *Istorijski pregled srpske pozorišne kritike*, Sarajevo 1933, 43.

Objedinjavao je tri kulturne tradicije – sefardsku, srpsku i zapadnoevropsku. Smatrao je da se balkanski Sefardi moraju uključiti u kulturu spoljnje sredine i u zapadnoevropsku kulturu, da je prelazak s jevrejskošpanskog na srpskohrvatski neminovan, pa iz toga sledi njegovo bavljenje sefardskim folklorom. Peštanski rabin M. Kajzerling je 1889. objavio zbirku sefardskih poslovice, koju mu je Davičo ustupio, a zatim preštam-pao u svojoj *Špansko-portugalsko-jevrejskoj bibliografiji*. Iste poslovice Davičo je objavio u srpskohrvatskom prevodu u *Otadžbini*. Od folklornog materijala zna se da je još objavio jednu priču (u *Videlu*) i jednu verziju poznate balade *Andarleto* (u pripoveci *Naumi*).¹⁸

Hajima S. Daviča sve češće spominju naši istoričari književnosti, književni kritičari i antologičari. Jovan Skerlić ga je zanemario u svojoj „*Istoriji novije srpske književnosti*“ i to je uticalo da padne u zaborav kao pripovedač. Na njegov povratak u srpsku književnost i književno-istorijsku misao uticao je rad Krinke Vidaković Petrov „*Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*“ u kome mu je pripalo zapaženo mesto. Priča „*Perla*“ uvrštena je u „*Antologiju beogradske priče*“ Aleksandra Jerkova, njegova priča-uspomena na Vojislava Ilića „*Jedne večeri na Jaliji*“ (premijerno objavljena u „*Vojislavljevoj spomenici*“ 1895.) preštampana u časopisu „*Skadarlija*“ (broj 11, proleće 1997.). O Daviču je pisao i Predrag Palavestra u radu „*Jevrejski pisci u srpskoj književnosti*“ (1998).¹⁹

Tematika sefardske zajednice na Jaliji zastupljena je u svim Davičovim pričama objavljenim u *Otadžbini* (kasnije preštampane u zbirci pripovedaka „*Sa Jalije*“, koju je 1893. izdala u Beogradu „Knjižara D. M. Đorića“, a ilustrovao je S. J. Jelić²⁰) i *Delu*. Ime junakinje predstavlja naslov sve četiri priče (*Naumi*, *Luna*, *Perla* i *Buena*) sa ljubavnim zapletom koji najčešće ima tragičan ishod. Prisutni su motivi sefardske stvarnosti na Jaliji, narodna verovanja, običaji, životna svakodnevnica i folklor.²¹

Ovo je prvo pominjanje sefardske problematike u našoj književnosti. Davičo je bio pre svega poznat po svojim pozorišnim kritikama i prevodima španskih drama. U kritikama često je isticao tezu o potrebi razvijanja nacionalne drame, koja bi se zasnivala na nacionalnoj tradiciji, pod kojom je Davičo imao u vidu narodnu poeziju. Često je precenjivao neke pisce, delujući u većini slučajeva kao čovek „krajnosti“, a ne „sredine“, pa su njegove ocene ponekad bile nerealne. Vodio je polemike sa M. Ba-

---

¹⁸ K. Vidaković Petrov, *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*, 116.

¹⁹ V. Pavković, *Pripovedač Hajim S. Davičo*, pregovor u knjizi Hajim S. Davičo, *Priče sa Jalije*, priredio V. Pavković, Beograd 2000, 6.

²⁰ *Isto*, 10.

²¹ K. Vidaković Petrov, *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*, 118.

nom i M. Cvetićem i odigrao vrlo pozitivnu ulogu kao pozorišni kritičar svoga vremena.²² Prema B. Stojkoviću, glavna osobina Daviča je „ubedljiva kritička evokacija glume i piščevih analiza, inteligencija i dovoljna gipkost duha“, a druga njegova odlika je „uzorna čistota jezika, „iščešljanog“, s dosta unutarnje svežine i dinamizma, mada katkad pomalo arhaiističnog, i, naročito, postupno, pregledno i sintetično izlaganje materijala“. Smatra da je Davičo kao pozorišni kritičar „lošiji od S. Vulovića, ali ne manji erudita u pozorišnim stvarima, a u poznavanju, osećanju scene stvarniji je i gipkiji od njega“.²³

Davičo je uveo špansku dramu u naše pozorište. U periodu između 1881. i 1898. izvedeno je u Beogradu 11 dramskih dela španskih pisaca. Davičo je, koliko je poznato, prevodio dela H. E. Harcenbuša, T. Rodriguesa Rubija, H. Beneventea i H. Ečegaraja (dobitnika Nobelove nagrade za književnost 1910. godine).²⁴ Za Narodno pozorište u Beogradu preveo je H. E. Harcenbuš, *Teruelski ljubavnici* (1882), H. Ečegaraj, *Zar to ludilo?* (1891), H. Ečegaraj, *U krilu smrti* (1891), H. Ečegaraj, *More bez primorja* (1893), H. Ečegaraj, *Marijana* (1893), Don T. R. Rubi, *Bogat majdan* (1895), Don M. Tamajo i Baus, *Nov komad* (1896), H. Ečegaraj, *U balčaku mača* (1897), Don A. de Saverda de Rivas, *Don Alvaro* (1898), A. Gimera, *U dolini* (1902), O. Vajld, *Saloma* (1909).²⁵ Prevodilačkom delatnošću Davičo se bavio i za vreme svog boravka u Minhenu, o čemu piše Risti Odaviću 14. maja 1907.²⁶

Važno svedočanstvo o ličnosti Hajima Daviča je nekrolog, koji je posle njegove smrti u Ženevi objavilo Ženevsko udruženje izdavača i štampara, čiji je saradnik bio. U njemu se ističe da je bio pošten građanin, dobar patriota, koji se izdvajao svojom jednostavnošću i skromnošću karaktera, te kao takav ostavio dirljivu uspomenu u sećanju svojih prijatelja.²⁷

²² Isto, 120-121.

²³ B. S. Stojković, *Istorijski pregled srpske pozorišne kritike*, 43.

²⁴ K. Vidaković Petrov, *Kultura španskih Jevreja na jugoslovenskom tlu*, 121.

²⁵ Ž. Perović, *Repertoar Narodnog pozorišta u Beogradu 1868-1914*, Beograd 1993, 109, 123, 124, 127, 128, 134, 135, 136, 138, 149, 166.

²⁶ *Građa o Narodnom pozorištu u Beogradu iz Fonda Riste Odavića*, Teatron 89 (1994), 47-48, Arhiv Srbije, Rista Odavić I, 380.

²⁷ *La Serbie*, Ženeva, 30. III 1918.

*Miroslav Popović, LL.M., student of doctoral studies
Faculty of Philosophy Belgrade*

The Personality of Hajim S. Davičo

Abstract

Hajim S. Davičo (1854–1918) represents a significant member of Belgrade merchant Sephard family. He was distinguished as a writer, translator, literary critic, diplomat and a figure in Serbian public life. As a Serbian diplomat, he served at Consulates in Budapest and Trieste. He lived and worked in Munich as the chief of Serbian merchant mission. During the World War he lived in Switzerland and died in Geneva in 1918. His stories are interesting cultural and ethnographic testimony of Sephard life and folklore in Belgrade. With his translations of theatre plays from Italian, German and Spanish and sharp theatre criticism, he tried to shape the taste of the audience and raise cultural level of his surroundings.

Key words: Hajim Davičo, Sephards, Serbian theatre, Serbian literature